

Handläggare:
Agneta Olofsson
Martin West

Yttrande över betänkande av Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Ärendebeskrivning

I ärendet behandlas svar på remiss från Kulturdepartementet över betänkandet Gestaltad livsmiljö. Betänkandet behandlar en rad förslag som syftar till att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och en hållbar samhällsutveckling

Ärendet och dess beredning

Förvaltningen har i detta ärende samverkat med Tillväxt- och regionplaneförvaltningen för att inhämta synpunkter på frågeställningar som mer specifikt hamnar inom dess verksamhetsområde.

Förslag till beslut

Kulturförvaltningen föreslår kulturnämnden besluta att till Kulturdepartementet yttra sig över betänkandet Gestaltad livsmiljö i enlighet med tjänsteutlåtandet.

Bakgrund

Den gällande politiken för arkitektur, formgivning och design antogs 1998 då sex nationella mål formulerades i programmet Framtidsformer. Regeringen beslutade 2014 att politiken för arkitektur- form och designområdet skulle ses över och en utredare tillsattes för att göra översynen. Syftet med uppdraget var att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen.

Betänkandets övervägande och förslag

I betänkandet föreslås en ny politik för arkitektur, form och design utifrån en analys av områdets framtida utmaningar och en bedömning av hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden. I syfte att dra eventuella lärdomar görs även en jämförande beskrivning av några för Sverige relevanta länders politik för arkitektur, form och design. Utredningen analyserar och föreslår insatser för att öka möjligheterna för berörda aktörer att utveckla samverkan och dialog. En analys av de gällande nationella målen för arkitektur-, form- och designpolitiken leder vidare till förslag

på nya mål för området. Förutom detta lämnar utredningen förslag på hur arkitektur-, form-, designområdet i högre grad kan präglas av dialog och delaktighet samt bidra till en hållbar samhällsutveckling. Utredningens utgångspunkt är att arkitektur, form och design, i samverkan med andra kunskapsområden, kan bidra till en hållbar utveckling genom att förstå och möta samhällets utmaningar. I betänkandet utpekas följande områden som framtida utmaningar: klimat och resurstilldelning, den tekniska utvecklingen, urbaniseringen, stads- och landsbygdsutveckling samt boendefrågan.

I betänkandet föreslås bland annat;

- nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken,
- att Statens centrum för arkitektur, form och design (Arkdes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö,
- att begreppet Gestaltad livsmiljö som perspektiv för arkitektur, form och design,
- inrättandet av en tjänst som riksarkitekt vid Statens fastighetsverk,
- en fond för insatser på området,
- att statliga myndigheters ges ansvar för att ta fram program för arkitektur, form och design,
- att kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design,
- att ett statligt stöd till ett så kallat wild card-system införs för att stimulera och öka mångfalden inom arkitekt-och designbranschen.

Förvaltningens synpunkter

Allmänt

Stockholms län är en av norra Europas snabbast växande regioner, vilket ställer stora krav på infrastruktur, bostadsbyggande och stadsplanering. Utmaningarna framgår av den regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen, RUFSS 2010. Planen innehåller visioner, mål och strategier som ska leda till en hållbar regional utveckling. RUFSS behandlar även nationella mål, planer och program inom relevanta samhällsområden och ger vägledning för bland annat kommunernas fysiska planering samt i frågor som rör samverkan mellan statlig, regional och kommunal verksamhet. Stockholms läns landsting har lång erfarenhet av fysisk regionplanering och samverkan mellan olika aktörer, både inom den regionala nivån och mellan den statliga, regionala och lokala nivån, liksom av samordning i olika sakfrågor.

Stockholms läns landstings kulturförvaltning är involverad i flera projekt som rör samverkan mellan stadsplanering och kultur. I Stockholms län verkar en mängd professionella inom området arkitektur, form och design. Enligt en nyligen framtagen studie för kulturförvaltningen finns hälften alla anställda

inom den kulturella och kreativa sektorn, som även omfattar arkitektur, form och design, i Sverige i Stockholms län. Landstinget ger även stöd till olika kulturaktörer i länet som bidrar till att skapa en region med ett fritt och tillgängligt kulturliv.

Betänkandet Gestaltad livsmiljö framhäver att arkitektur-, form- och designområdet har betydelse för livsmiljön. Betänkandet anser vidare att det offentliga som också är bärare av de starkaste redskapen ska agera föredömligt. Kulturförvaltningen vill understryka att det inom vårdområdet på samma sätt finns en stark tilltro till att helhetsgestaltade vårdmiljöer påverkar läkande processer på ett positivt sätt. Ledordet i landstingets hälso- och sjukvård är att människan skall stå i centrum, vilket även är en utgångspunkt för den konstnärliga gestaltningen av vårdmiljöer. Landstinget satsar upp till två procent av produktionskostnaden vid ny- och ombyggnationer av sjukhus för konstnärlig gestaltning.

Landstinget arbetar även med den konstnärliga gestaltningen av tunnelbanan. Konsten i tunnelbanan är känd som världens längsta konstutställning. Under de närmaste åren kommer tunnelbanan att byggas ut med cirka tio nya stationer. Den konstnärliga gestaltningen är viktig för stationernas utformning och miljö samt har en stor betydelse för resenärernas välbefinnande.

Ambitionen för landstinget arbete med den konstnärliga gestaltningen är att den ska komma in så tidigt som möjligt i planeringen och vara en integrerad del av byggprocessen.

Förslag till nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

Utredningen anser att de nya målen bör präglas av ett bredare angreppssätt utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö, där områdets redskap utgör en resurs för samhällets utmaningar. Målen ska samspela med andra politikområdens mål såsom miljö- och kulturpolitiken.

Det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktig hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja;

- en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,
- ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,

- ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och en bred och tvärssektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.

Förvaltningens synpunkter

Kulturförvaltningen anser att arkitektur, form och design är ett sammanhållet område som i samverkan med andra politikområden, det civila samhället och näringslivet formar människans livsmiljö. Förvaltningen ställer sig positiv till att den nationella politiken för området stärks och att den utgår ifrån ett helhetsperspektiv som grundar sig i en strävan efter hållbar utveckling. Förvaltningen anser att de nya nationella målen är av en mer övergripande karaktär och överblickar inte hur de samspelar med övriga relevanta politikområdens målformuleringar. De nu gällande målen är i vissa fall mer tydliga, inte minst målet om att de kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas till vara och förstärkas. Ett resonemang om mål- och resultatstyrnings för och nackdelar samt om de nya föreslagna målen både karaktär och mät- samt uppföljningsbarhet hade tillfört utredningen en angelägen nyansering.

Förvaltningen vill även lyfta fram Boverkets rapport Uppföljningsbara mål för hållbar fysisk samhällsplanering (2015:44) där sju mål föreslås ersätta dagens drygt 100 mål för den fysiska samhällsplaneringen. Förvaltningen anser att det hade varit önskvärt att utredningen också beskrivit dessa och hur de nya målen ska förhålla sig till dem i syfte att undvika potentiella målkonflikter.

Förvaltningen instämmer i de identifierade utmaningarna som utredningen pekar på men vill även betona den regionala nivåns särskilda utmaningar och förutsättningar när det gäller möjligheterna att bidra till hållbar utveckling och hållbar livsmiljö. Den förändring som förtätning innebär och som utredningen pekar på, är en utmaning som inte nog kan understrykas när det gäller möjligheterna att skapa hållbarhet i den fysiska miljön. Att möjliggöra för befolkningstillväxt och samtidigt förbättra regionens miljö och invånarnas hälsa är en utmaning som lyfts i nuvarande regionala utvecklingsplan och som förstärkts i arbetet med att ta fram en ny regional utvecklingsplan. Stockholms läns landsting ser behov av att identifiera hur fysisk planering bättre kan skapa förutsättningar för social sammanhållning i regionen och medverka till ett jämställt samhälle.

Förvaltningen saknar konkreta verktyg och förslag på hur kommuner och regioner ska bidra till att den gestaltade livsmiljön leder i riktning mot en hållbar utveckling. Vidare saknas det mellankommunala perspektivet – den gestaltade livsmiljön är sällan knuten till en viss kommun. Förvaltningen efterfrågar en

tydligare beskrivning av de mest betydande processerna och vilken aktör som är bäst lämpad att ansvara för dem. På regional nivå kan till exempel planeringsunderlag, mål och strategier samt samverkansprojekt tas fram och drivas. Enligt utredningen ska även näringslivet arbeta med att skapa hållbarhet i den gestaltade livsmiljön men förvaltningen saknar en beskrivning av marknadens särskilda villkor och förutsättningar.

Förvaltningen är positiv till att barnperspektivet lyfts fram och instämmer i att barnperspektivet behöver förstärkas i samhällsplaneringen utan att för den skull ifrågasätta andra värden. Att tydliggöra detta i målen vore föredömligt.

Förslag till ny myndighet - Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

I betänkandet föreslås att en ny myndighet som kan utveckla och driva politiken för arkitektur, form och design bildas genom att Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Förslaget innebär att;

- samlingarna överförs till ett statligt finansierat museum,
- utställningsverksamhet i nuvarande form ingår inte i den nya myndigheten. Däremot ska myndigheten ha möjlighet att göra utställningar,
- myndigheten ska samverka med befintliga regionala aktörer och även stötta bildandet av nya,
- myndigheten ska vara nationell mötesplats för arkitektur, form och design,
- pedagogiska uppdrag, bibliotek och forskning ingår,
- följa upp statens arbete och förebildlighet genom samverkan med andra myndigheter och på olika sätt vara ansvarig för att perspektivet gestaltad livsmiljö hanteras och används i det offentliga,
- administrera ett nytt anslag för utvecklingsinsatser.

Förvaltningens synpunkter

Om syftet med att bilda en ny myndighet är att stärka området arkitektur, form och design, anser kulturförvaltningen att det är angeläget att myndighetens uppdrag också uppfattas som relevant för områdets aktörer, såväl offentliga, ideella som privata. Förvaltningen anser att en möjlighet fortfarande är att förtydliga Arkdes roll och att låta Arkdes vara det kunskapscentrum som uppfyller betänkandets mål om att stärka området arkitektur, form och design. En tydlig aktör med egen scen kan producera utställningar och möten, sammanföra myndigheter med gemensamma frågor och "perspektivera" dem och behovet av en ny myndighet är inte helt tydligt för förvaltningen.

Förvaltningen anser att utredningen inte i tillräckligt stor omfattning belyst möjligheterna att genomföra, driva och utveckla föreslagen politik genom

skarpare och tydligare styrning av befintliga myndigheter och bolag. Eftersom politikområdet är tvärsektoriellt torde detta vara en väg att gå.

Förvaltningen vill också peka på att den nya myndighetens gränsdragning gentemot andra myndigheter som till exempel Boverket, med ansvar för samhällsplanering, byggande och boende, behöver tydliggöras. Förvaltningen anser att Boverket bör få en större roll i det nationella arbetet för arkitektur, form och design, vilket också kan ge hög samhällsnytta.

Samlingarna

Förvaltningen anser att det är viktigt att samlingarna bevaras och vårdas och kan tas om hand av ett lämpligt museum – där samlingarna kan ses i sitt sammanhang. Det är också viktigt att de kan visas för allmänheten inte minst för att det är en källa till kunskap om svensk byggnadskonst.

Utställningsverksamhet

Förvaltningen anser att det är viktigt och klargöra vilken roll den nya myndigheten skall ha när det gäller utställningsverksamhet. I betänkandet framgår både att utställningsverksamhet inte ska ingå i dess nuvarande form samtidigt som myndigheten ska ha möjlighet att göra utställningar och även producera och delta i produktioner av utställningar på andra platser. Förvaltningen vill påpeka att Arkdes i sin nuvarande form kan lyfta fram historia och peka framåt. Bibliotek, forskning och arkiv har en nära koppling till utställningsverksamhet som skapar ett helhetsperspektiv. Förvaltningen vill betona att producerad kunskap och utställningar framöver blir en tillgång för hela landet.

Samverkan

Förvaltningen är principiellt positiv till en nära samverkan med befintliga regionala aktörer och att kunna stödja bildandet nya, men vill ändå påpeka att det är svårt att få en uppfattning vad förslaget innebär. Förvaltningen kan se att det i länet finns många intressanta aktörer och inte minst Stockholms läns museum och länshemslöjdskonsulenterna.

Mötesplats

Förvaltningen instämmer med utredningen om att det är viktigt med en nationell mötesplats för att diskutera, problematisera och väcka intresse för frågor kring arkitektur, form och design och utvecklingen av vår gemensamma livsmiljö. Det är viktigt att det publika intresset tas till vara.

Det pedagogiska uppdraget

Förvaltningen anser att det är angeläget att tillvarata erfarenheter och kunskap när det gäller Arkdes pedagogiska arbete för barn och unga. Arkdes medverkar pedagogiskt till att barn och unga tidigt får kunskap om arkitektur,

form och design, något som betänkandet också efterfrågar. Arkdes stigande och höga besökssiffror bekräftar den bilden. Förutom att unga stimuleras av utställningar och fysiska modeller så får de också bättre förståelse för historiska processer i samhällsbyggnad när Arkdes resurser ses som en helhet.

Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik

I betänkandes ges förslag på hur det offentliga ska samverka för att stärka gestaltad livsmiljö. Till exempel;

- ett statligt stöd ska ges till ett så kallat wild card-system för att öka mångfalden och stimulera arkitekt- och designbranschen genom att ge utövare i etableringsfasen en större chans att delta i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser.
- att Myndigheten för Gestaltad livsmiljö, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket ska få i uppdrag att utarbeta vägledning och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur, form och design.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen anser att förslaget med ett wild card system är intressant och bör prövas. Förvaltningen menar att uppdraget att utarbeta vägledning och ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur form och design kan bli ett viktigt stöd för kommunerna i deras arbete med dessa frågor.

Bedömningar om fördelning av vissa statsbidrag samt stöd till samlingslokaler

Utredningen gör bedömningen att regeringen bör ta initiativ till en utredning som innebär att förordningen om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet bör förändras så att bidragsgivningen enligt förordningen kan främja arkitektur, form, design och även konsthantverk. Utredningen menar att detta också innebär ett viktigt steg i utvecklingen och förnyelsen av de regionala kulturplanerna. Vidare gör utredningen gör bedömning att stöd till ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler bör öka och omfatta fler kategorier. Stödet bör anpassas till nya behov för att ge bättre förutsättningar att möta lokalt engagemang och behov av samlingslokaler.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen vill uppmärksamma utredningen på att Stockholms län inte finns med i samverkansmodellen och det är angeläget att även uppmärksamma Stockholms län i detta arbete. Förvaltningen anser att möteslokaler har betydelse för att levandegöra miljöer och ett aktivt regionalt kulturliv. Kul-

turförvaltningen arbetar för närvarande med en översyn av kulturstöden som bland annat uppmärksammar denna fråga.

Förslag om höjd kompetens inom offentlig upphandling

I betänkandet föreslås bland annat att:

- upphandlingsmyndigheten i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör ta fram en kvalitetspolicy för kommunerna, för upphandling av arkitektur, form och design,
- upphandlingsmyndigheten bör utveckla och erbjuda metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer, som underlättar inriktningen mot kvalitet i den offentliga upphandlingen av gestaltningstjänster.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen är positiv till insatser som syftar till att stärka kompetensnivån både i utbildning av utövare inom området som när det gäller tillämpningen av Lagen om offentlig upphandling (LOU). Dock anser förvaltningen att konsekvenser till följd av ökad kravställning vid LOU inte är tillräckligt belysta.

Stockholm läns landsting arbetar med att möta intentionen i LOU med utlysningar av alla konstnärliga gestaltungsuppdrag och transparens i beslutsprocesserna strävar landstinget mot en breddad rekrytering och större mångfald i det konstnärliga området. Syftet är bland annat att bättre spegla det mångkulturella samhälle vi lever i.

Ekonomiska konsekvenser av förslaget

Förvaltningen anser att de ekonomiska konsekvenserna av att ombilda Arkdes till en ny myndighet inte är fullt ut belysta vilket gör det svårt att bedöma om utredningens förslag är kostnadseffektivt.

Miljökonsekvenser av beslutet

I enlighet med landstingets Miljöpolitiska program 2012-2016 har hänsyn till miljön beaktats och slutsatsen är att det inte är relevant med en miljökonsekvensbedömning i detta ärende.

Eva Bergquist
förvaltningschef